

OLLI LÖYTTY ja ROOSA SUOMALAINEN

Presidenttiehdokkaiden kirjallisuusesseet kansakuntaa kuvittelemassa

1 Johdanto

Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimitus pyysi loppuvuodesta 2023 presidenttiehdokkaita ”kirjoittamaan näkemyksensä Suomesta suomalaisen kirjallisuuden kautta”. Ehdokkaita kahdeksan, eli Mika Aaltola, Li Andersson, Sari Essayah, Harry Harkimo, Alexander Stubb, Olli Rehn ja Jutta Urpilainen, ryhtyi toimeen, ja ainoastaan perussuomalaisten ehdokas Jussi Halla-aho kieltäytyi urakasta. Esseet ilmestyivät kokosivun juttuina lehden Sunnuntai-sivuilla vuodenvaihteessa 2023–2024.

Tässä artikkelissa analysoimme presidenttiehdokkaiden kirjallisuusesseitä suomalaisuutta ja kirjallisuutta koskevien käsitysten näkökulmasta. Vastaamme seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Millaiseksi kansakunnaksi Suomi esseissä rakentuu ja miten tekstit kutsuvat lukijoitaan osaksi tätä kansakuntaa? Millä tavoin esseet osallistuvat kirjallisuuskeskusteluun: miten kirjallisuudesta puhutaan ja mitä merkityksiä sille annetaan?

Kansakunta saa merkityksensä sitä koskevissa representaatioissa, diskursseissa ja sosiaalisissa käytänteissä. Tiedämme, mitä on olla suomalainen sen perusteella, miten suomalaisuus on tullut representoiduksi tietyinä merkitysten joukkona suomalaisessa kulttuurissa – näin kulttuurintutkija Stuart Hallin alun perin englantilaisuuteen viittaavaa esimerkkiä soveltaen (Hall 2019, 74). Hallin sanoin “[k]ansalliset kulttuurit rakentavat identiteettejä tuottamalla kansakuntaa koskevia merkityksiä, joihin voimme *identifioitua*” (Hall 2019, 75, kurssiivi alkuperäinen). Voidaan myös puhua yhtenäiseen kansalliseen identiteettiin pyrkivästä kansakunnan kertomuksesta, jota rakennetaan paitsi kansallisessa historiankirjoituksessa myös taiteissa ja erityisesti kirjallisuudessa – muodostaahan kirjallisuus jatkuvasti karttuvan elävän arkiston, johon on talletettu ja jossa vaalitaan kansallisen identiteetin kenties tärkeintä osatekijää eli kieltä (eli useimmiten suomea ja ruotsia). Perinteisesti hyvänä pidetyn kielen malleja on etsitty juuri kaunokirjallisuudesta.

Kirjallisia teoksia tai niiden vastaanottoa on tutkittu suomalaisuuden ja kansallisen identiteetin näkökulmasta muun muassa kirjallisuudentutkimuksen ja kirjallisuussosiologian kentillä (esim. Jokinen 1997; Kirstinä 2007). Tässä artikkelissa osallistumme tähän keskusteluun tutkimuskohteenamme presidenttiehdokkaiden esseissä käytetyt kansakunnan rakentamisen keinot. Lähestymistapamme yhdistää niin kielen- ja kirjallisuudentutkimuksen kuin kulttuurintutkimuksen näkökulmia. Menetelmäämme voi luonnehtia laadulliseksi tekstianalyysiksi, ja koska olemme kiinnostuneita etenkin esseiden ideologisista ja yhteiskunnallisista ulottuvuuksista, analyysissämme on diskurssintutkimuksellinen painotus (ks. Virtanen–Hiidenmaa 2020).

Aloitamme esittelemällä lähtökohtamme suomalaisuuden tutkimiseen (luku 2). Seuraavaksi käsittelemme analyysimme kontekstia: poliittista mediajulkisuutta ja viime vuosien voimistunutta nationalismia (luku 3) sekä lukemisen ja kirjoittamisen kulttuureja (luku 4). Analyysiluvuissa (luvut 5 ja 6) tarkastelemme esseissä käytettyjä kansakunnan rakentamisen keinoja sekä kirjallisuuden yhteiskunnallisia tehtäviä. Lopuksi (luku 7) kokoamme havaintomme yhteen ja pohdimme esseiden merkitystä osana laajempaa keskustelua kirjallisuuden käytöstä ja kaanonista.

2 Tutkimuskohteena suomalaisuus

Nationalismia eli kansallisuusaatetta voidaan luonnehtia ideologiaksi, jonka ymmärrämme tässä artikkelissa eräänlaiseksi ajattelun viitekehykseksi tai representaatiojärjestelmäksi. Sen avulla kansakuntaan identifioituvat mieltävät maailman ja kertovat siitä muille. (Hall 1992, 268–273.) Louis Althusserin (1984, 118, 126, 129) ajatuksen mukaan ”ideologia ’kutsuu’ yksilöt subjekteiksi”. Kutsulla hän viittaa siihen, millä tavoin subjektin kiinnittyminen ideologiaan tapahtuu.

Ideologioilla on aina erityisen kiinteä suhde yhteiskunnalliseen valtaan ja yleisön huomiota havitteleviin kulttuurituotteisiin ja esityksiin. Jotta jokin ideologia voi menestyä, sen on saavutettava laaja suosio ja asetettava sopusointuun kunakin aikakautena vallitsevien arvojen, asenteiden ja normien kanssa. Tällä tavoin ideologia löytää tavan ”puhutella aitoja kokemuksia” ja muuttuu populaariksi. Se ei näin ollen synny ja kehity kansasta irrallaan vaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa sen kanssa. (Hall 1992, 273.)

Nationalismin käsitteen avulla voidaan kysyä, miten lukija tunnistaa tekstistä jotakin sellaista, johon hän samastuu ja jonka kokee omakseen. Tunne kuulumisesta kansakuntaan edellyttää sitä, että on vastannut myöntävästi nationalismiin kutsuun. Etsimme esseistä tällaisia oman kansalaisuutensa tunnistamiseen kutsuvia paikkoja, eli sellaisia kohtia, joissa lukijaa puhutellaan suomalaisena ja joissa siis vedotaan johonkin kansalaisia yhdistävään tunteeseen siitä, että kirjoittaja ja lukija kuuluvat juuri Suomeen.

Benedict Andersonin (2007) teesin mukaan kansakunta on kuviteltu poliittinen yhteisö. Anderson nostaa esiin erityisesti romaanin ja sanomalehden keskeisen merkityksen Euroopassa jo 1700-luvulta alkaen kukoistaneina kansakuntakuvittelun muotoina. Kyetessään luomaan mielessään kansakunnan idean ihmiset synnyttävät samalla myös

sen ”todellisen” kansakunnan, johon voivat samaistua. (Anderson 2007.) Luemmekin presidenttiehdokkaiden esseitä kuvitelmina Suomesta ja suomalaisuudesta, siis eräänlaisena aktiivisena kansakunnan rakentamisena (ks. esim. Löytty 2015; Hall 2019, 73–84).

Suomalaisuuteen on aiempien tutkimusten mukaan usein liitetty korostunut käsitys kansan ja kulttuurin yhtenäisyydestä ja tasalaatuisuudesta (esim. Keränen 1998; Löytty 2015; Ahonen 2017). Esimerkiksi Iisa Räsänen ja Joe Bleicher (1998) ovat todenneet Andersonin ajatteluun kytkeytyvän *luonnollisen yhteisön* käsitteeseen nojautuen, että suomalaisuuden esittämisen tapoja leimaa käsitys sekä valtiosta että kansasta yksiköllisenä kokonaisuutena, biologista olentoa tai organismeja muistuttavana subjektina. Vertailukohtana käytetty Britannia puolestaan esitetään tavallisemmin tilana, jossa erilaiset tahot toimivat. (Räsänen–Bleicher 1998.)

Kirjallisuudella on muun taiteen ohella ollut keskeinen rooli kansallisen yhteenkuuluvuuden ja tunneyhteisön rakentamisessa (esim. Lyytikäinen 1999; Nykänen–Rossi 2020). Suomen kielen kehittäminen on niin ikään kietoutunut kansan yhtenäisyyteen tähtääviin nationalistisiin päämääriin. Esimerkiksi kielenohjailu sekä murteiden keruu ja tutkimus ovat olleet keinoja rakentaa kansakuntaa kielen kautta (Mäntynen 2003, 31–39). Yhtenäisyyden vaalimisen eetos voidaan tunnistaa myös kansalaisten yleisistä suomen kieltä koskevista asenteista: normitetun yleiskielen asemaa on ollut tapana korostaa ja kieltä pyrkiä varjelemaan vierailta vaikutteilta (Hiidenmaa 2003).

Kansakunnan yhtenäisen olemuksen etsimiseen on kuitenkin suhtauduttu nykytutkimuksessa kriittisesti. Kattavan kansallisen kertomuksen sijaan on kiinnitetty yhä enemmän huomiota erilaisiin ylijarjaisiin suomalaisuuksiin sekä kulttuuriseen ja kielelliseen moninaisuuteen (Koivunen 2012; Lehtonen–Löytty–Ruuska 2015; Grönstrand–Kauranen–Löytty–Melkas–Nissilä–Pollari 2016; Löytty 2021). Kirjallisuudessa ja historiankirjoituksessa on tuotu esiin aiemmin katveeseen jääneitä ääniä (esim. Jalava–Kinnunen–Sulkunen 2013; Hämäläinen–Tarkka 2022). Onkin osoitettu, että historiakulttuurin näkökulmasta suomalaisuuden kuvasto on 2000-luvun mittaan monimuotoistunut: kansallista omakuvaa perinteisesti hallinneen sotanarratiivin rinnalle ja suomalaisten näkemysissä tärkeiksi aiheiksi ovat nousseet esimerkiksi hyvinvointivaltion rakentaminen, koulujärjestelmä ja monikulttuurisuus (Torsti 2012; Kortti 2024).

3 *Kontekstina poliittinen mediajulkisuus ja 2020-luvun kasvava nationalismi*

Tutkimuskysymystemme valossa presidenttiehdokkaiden esseitä on syytä lukea ensisijaisesti vaalien määrittämässä tulkintakontekstissa. Kirjoittajat pyrkivät esseillään tekemään vaikutuksen äänestäjiinsä ja vakuuttamaan nämä kelvollisuudestaan tasavallan presidentiksi. Esiteltäviä teoksia käytetään heijastamaan ehdokkaiden arvomaailmaa. Voidaan siis ottaa annettuna, että kirjojen käsittely on alisteista esseiden poliittisille tavoitteille. Myös kansallista identiteettiä, suomalaisuutta, tarkastellaan esseissä politiikan linssin lävitse, ja ehdokkaille esseetehtävän myötä annettu mandaatti kirjoittaa ”kansan’ äänellä tai sen nimissä” perustuu nimenomaan heidän poliittiseen asemaansa (ks. Saukkonen 1998).

Ehdokkaille annettua kirjoitustehtävää voi tarkastella myös osana laajempaa median toimintaa, jonka yhtenä tavoitteena oli esitellä ehdokkaita persoonina. Henkilövetoisen lähestymistavan taustalla vaikuttaa 2000-luvun taitteessa voimistunut vaalikampanjoinnin medioituminen ja julkisen ja yksityisen sekoittuminen poliittisessa viestinnässä (esim. Isotalus–Aarnio 2000, 18–19; Herkman 2008; Reunanen–Kunelius 2021). Yksi esimerkki tästä on Yleisradion *Elämäni biisi* -ohjelma, jossa viisi presidenttiehdokasta kertoi ”koskettavimpien musiikkimuistojensa taustat” (Yle 4.11.2023). Ohjelmaa seurasivat spekulaatiot siitä, vaikuttaako se jopa ratkaisevasti vaalitulokseen samaan tapaan kuin *Tuttu juttu* -show’n nähtiin siivittäneen Martti Ahtisaaren vaalivoittoon vuonna 1994 (Salminen 2006, 125). Musiikkimuistojen lisäksi vuoden 2024 presidenttiehdokkailta kyseltiin vaalikampanjan aikana eri yhteyksissä politiikan ulkopuolisistakin asioista, kuten heidän lemmikeistään, lempiruoistaan ja myös lempikirjoistaan (ks. esim. Heinonen 2023).

Julkaisupaikkana *Helsingin Sanomilla* on kulttuurista määrittelyvaltaa, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että lehti nostaa esiin ajankohtaisia keskustelunaiheita.¹ Toisaalta sen voi nähdä edustavan yhteiskunnassa vallitsevaa arvojärjestystä (ks. Kunelius–Noppi–Reunanen 2010, 266–268) ja konsensusta (Lounasmeri 2010), mikä antaa syyntä spekuloida, että Halla-aholle yksi syy esseetalkoista kieltäytymiseen saattoi olla juuri *Helsingin Sanomien* institutionaalinen asema mielipidevaikuttajana ja *status quon* ylläpitäjänä.

Kriisiaikoina historia muistuttaa voitoistaan. Viimeaikainen nationalistinen liikehdintä, jota Venäjän hyökkäys Ukrainaan on voimistanut Euroopassa, on kääntänyt katseen aikaan, jolloin nykyisiä kansakuntia vielä aktiivisesti kuviteltiin ja rakennettiin. Nationalistiset aiheet ja symbolit ovat jälleen käypää valuuttaa kulttuuristen ja yhteiskunnallisten merkitysten markkinoilla. (Mäkinen 2016; Saresma–Tulonen 2020.) Ehkäpä tämä nostalgia osaltaan selittää, miksi kirjallisuuden klassikot tuntuvat solahtavan niinkin helposti 2020-lukulaiseen keskusteluun kansakunnan tulevaisuudesta. Epävarmoina aikoina vanhassa on vara parempi.

4 Vaaliesseet osana lukemisen ja kirjoittamisen kulttuureja

Mitä sitten kertoo se, että vuoden 2024 presidentinvaalien alla ehdokkailta tilattiin tekstit, jotka käsittelevät Suomea juuri kirjallisuuden kautta? Kirjallisuuden asema digitalisoituneessa ja medioituneessa nykykulttuurissa on monimutkainen. Perinteiset kirjallisuuden muodot ovat menettäneet merkitystään ihmisten arjessa, ja tämän seurauksena julkisuudessa on kuultu paljon huolestunutta puhetta lukuharrastuksen ja lukuhalun hiipumisesta (Heikkilä 2024; La Rosa 2023; Mäkinen 2023). Juuri kirjan nostaminen valokeilaan voidaan toisaalta tulkita myös viestinä kirjallisuuden lukemiseen liitetystä erityisestä painoarvosta, joka esseetehtävänannossa yhdistyy sekä presidenttiyden että *Helsingin Sanomien* kantamaan institutionaaliseen arvovaltaan.

¹ Kulttuurisesta vallasta ks. Koivunen–Lehtonen 2011.

Voidaankin ajatella, että kirjallisuuden lukemiseen on yhä latautunut sellaista kulttuurista pääomaa, jonka voi helposti nähdä sopivan juuri tasavallan presidentille. Monet Suomen tasavallan presidenteistä ja heidän puolisoistaan ovat profiloituneet paitsi kirjallisuuden harrastajina myös kirjailijoina. Tästä muistuttaa myös kirjailija Ville-Juhani Sutinen *Helsingin Sanomien* kolumnissaan, joka kommentoi presidenttiehdokkaiden kirjallisuusseiteä (28.1.2024). Kolumnin otsikko kuuluu ”Suomessa presidentit ovat olleet kirjallista väkeä”. Sutinen toteaa, että ”[p]residenttiehdokkaiden esseesarja on arvokas, sillä se muistuttaa kirjallisen keskustelun tärkeydestä”. Toisaalta samaan aikaan kirjoituksessa kirjallisuusseet ovat vain tilapäinen kuriositeetti, nostalginen piipahdus aikaan, jolloin ”kirjallisuuden yhteiskunnallinen merkitys oli hetken entisellään”. Kolumni kehystää kirjallisuusseet kurkistusluukuksi aikaan, johon ei nähdä olevan paluuta.

Presidenttiehdokkaiden kuvittelemia suomalaisuuksia ja niiden implikoimia kirjallisuuden merkityksiä määrittävät osaltaan jo heidän valitsemansa teokset. Ne on lueteltu alla esseiden julkaisujärjestyksessä:

Mika Aaltola: Juhani Aho, *Juha* (1911)

Li Andersson: Märta Tikkanen, *Vuosisadan rakkaustarina* (1978)

Sari Essayah: Uno Kailas, *Suomalainen rukous* (1931)

Pekka Haavisto: Mika Waltari, *Sinuhe egyptiläinen* (1945)

Harry Harkimo: Väinö Linna, *Tuntematon sotilas* (1954)

Olli Rehn: Väinö Linna, *Täällä Pohjantähden alla* (1959–1962)

Alexander Stubb: Sofi Oksanen, *Puhdistus* (2008)

Jutta Urpilainen: Tove Jansson, *Muumi-kirjat* (1945–1970)

Presidenttiehdokkaille annettu kirjoitustehtävä ja heidän tekemänsä valinnat kertovat kirjallisuuden kansallisen kaanonin yhä nauttimasta arvostuksesta. Klassikoiksi voidaan luokitella useimmat esseissä käsitellyt teokset ja kirjailijat, kuten Juhani Aho, Uno Kailas, Mika Waltari ja Väinö Linna. Nykykirjallisuutta edustaa vain Sofi Oksanen, joka hänkin on useilla kirjallisuuspalkinnoilla seppelöity ja sikälikin jo osa kaanoniam.² Esimerkkiteosten edustamat lajit ovat lukijoille tuttuja: kuudessa esseessä käsitellään proosaa, kahdessa runoutta. Suomen kirjallisuuden kielellinen variaatio näkyy siinä, että kaksi esseissä esiin nostetuista kirjailijoista, Märta Tikkanen ja Tove Jansson, kirjoitti teoksensa ruotsiksi.

Ehdokkaat joutuivat epäilemättä punnitsemaan valitsemiensa esimerkkiteosten tunnettuutta, klassikkoasemaa. Viestin perillemenon kannalta oli tarkoituksenmukaista valita tekijä tai teos, jonka voi olettaa lukijoiden tuntemaksi ja jonka voi myös kuvitella herättävän lukijoissa nimenomaan suomalaisuuteen liittyviä myönteisiä mielleyhtymiä. Teoksen tunteminen ei kuitenkaan tässä yhteydessä välttämättä tarkoita sitä, että sen olisi lukenut. Esimerkiksi Ahon, Linnan, Waltarin ja Oksasen teokset ovat tunnettuja myös filmatisointeina ja näyttämöversioina. Lisäksi joidenkin teosten kohdalla voi puhua myös ikonisuudesta; jo kirjailijan tai teoksen nimi sinällään saattaa toimia kansallisena

2 Oksasesta ”tähtikirjailijana” ks. Lehtimäki 2022, 38–40; kaanonin rakentumisesta yleensä ks. Tarkka 2022.

symbolina. Esimerkiksi Uuno Kailaan *Suomalainen rukous* herättäneen niin sanotusti isänmaallisia ajatuksia riippumatta siitä, muistaako yhtään sen säettä. Tove Janssonin luomaan muumimaailmaan ei voi nykyään olla törmäämättä, sillä se on levittäytynyt televisioanimaatioista kulutustavaroihin, teemapuistosta elämäkertaelokuviin ja tutkimuksiin.

Tekstilajina kirjallisuusseeseen liittyy tiettyjä konventioita, jotka presidenttiehdokkaiden iän huomioon ottaen ovat luultavimmin peräisin koulun äidinkielen tunneilla harjoitetun ainekirjoituksen (Helttunen–Julin 2008, 83–87) tai korkeakouluopintoihin monella alalla kuuluvan esseekirjoittamisen muoto- ja sisältöihanteista (ks. Hytönen 2006). Pedagogisessa perinteessä esse mielletään pohdiskelevaksi tekstilajiksi, jossa kirjoittajalla on lupa tarkastella aihettaan subjektiivisesti, omalla äänellään. Minna-Riitta Luukan (1993, 409) mukaan niin kutsuttu *opiskeluessse* on ”pohtiva, tyyliltään persoonallinen, argumentoitu ja rakenteeltaan suhteellisen vapaa kirjoitus jostain aiheesta”. Presidenttiehdokkaiden essee hyödyntävät suhteellisen monipuolisesti esseiden kirjallisia konventioita,³ mutta kurkottavat samalla myös lähilajeihin: Essayihin esse muistuttaa niin rakenteeltaan kuin retoriikaltaankin juhlapuhetta, Stubbin kronologisesti etenevä teksti taas päiväkirjaa tai tapahtumalokia. Rehnin esse puolestaan tuo mieleen omalle kannattajakunnalle vaalitulaisuudessa pidetyn esitelmän, mikä näkyy muun muassa siinä, että tietyt keskustapuolueen historiaan kuten Lex Kallioon liittyvät seikat tuodaan esiin ikään kuin jo valmiiksi jaettuina ja tiedettyinä.

5 Jaetut uhat, arvot ja kielen keinot

Presidenttiehdokkaiden esseissä kansakuntakuvitelmiä rakennetaan kautta linjan viittaamalla asioihin, jotka mielletään yhteisesti jaetuiksi tai tunnetuiksi. Olemme jakaneet havaintomme kolmeen kategoriaan: kieleen ja kuvastoon, uhkiin sekä arvoihin. Esseissä nämä esiintyvät useimmiten toisiinsa limittyneinä.

Kansakuntaa rakentaviin kielellisiin keinoihin kuuluu kaikissa esseissä monikon ensimmäisen persoonan *me*-pronomini, joka tunnetaan yleisesti osana sosiaalisen kategorisaation perusjakoa *meihin* ja *heihin* (Pälli 2003, 41). Sillä viitataan kansaan kollektiivisesti toimivana ja ajattelevana yksikkönä ja erotetaan se muista, mutta samalla se on myös lukijan osallistamisen keino (ks. esim. Vitikka 2020). Juhani Ahon *Juhaa* (1911) käsittelevässä esseessään Mika Aaltola asettaa *meidät* yhteisten ongelmien ja kysymysten äärelle: ”Me mietimme, onko Venäjän aggressio Ukrainassa Vladimir Putinin sota – –”. Sari Essayah, jonka valitsema teos on Uuno Kailaan *Suomalainen rukous* (1931), viittaa *meihin* yhteiskunnan jäsenenä, joita koskevat yhteiset moraaliset velvoitteet: ”Siinäpä sitä haastetta meille jokaiselle – olla ja elää ihmisiksi!” Harkimolle *meidän* yhtenäisyys ei ole itsestään selvää vaan tietoisien työn tulos: hänelle Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* (1954) ”kertoo, että jos on ihan pakko, niin me siedämme toisiamme sen verran, että pystymme

3 Esseestä kirjallisuudenlajina ks. esim. Riikonen 1990; Lowndes–Löytty 2023, 202–206.

yhteistyöhön”. *Me* on moninainen ja sisäisesti ristiriitainenkin joukko. Alexander Stubbin esseessä sekä yksikön että monikon ensimmäisen persoonan käyttö kutsuu lukijan mukaan kollektiiviseen itsereflektioon Sofi Oksasen *Puhdistuksen* (2008) innoittamana: ”Emmekö opi mitään? Miksi en itse opi, tai uskalla oppia?” Rinnakkaisten *me-* ja *minä-*pronomien myötä Stubb esittää itsensä huippupoliitikon asemastaan huolimatta yhtäläisenä osana sitä joukkoa, joka ei ole nähnyt totuutta naapurimaastaan.

Esseissä hyödynnetään tunnettua kansallista kuvastoa. Essayahin essee alkaa kirjoittajan omakohtaisella muistolla alakoulun itsenäisyyspäivän juhlasta kynttilöineen ja siniristilippuineen. Aaltolan esseessä käsitystä suomalaisuudesta rakennetaan perinteisten hyveiden ja jopa kliseisten fraasien varaan: romaanin päähenkilö, kaskenraivaaja Juha on ”katajaisen kansan kasvatti, jolle on leimallista isänmaallisuus, uutteruus ja hiljainen vastarinta sortajia kohtaan”. Korostetun perinteistä vaikutelmaa luovat myös vanhahtavat kielelliset valinnat: *halajaa, taasen, liialti, kavahtaisi*.

Pekka Haavisto käsittelee esseessään Mika Waltarin *Sinuhe egyptiläistä* (1945) sekä myös muuta Waltarin tuotantoa. Haavisto kirjoittaa *Sinuhesta* suomalaisille tuttuun kansalliseen pääomana ja asettuu samalla eräänlaiseen lukeneiden ja matkustelleiden ihmisten maailmaan. Waltarin Eurooppaan suuntautuneet junamatkakirjat innostavat Haavistoa muistelemaan omia interrail-matkojaan, joita hän luonnehtii pyhiinvaelluksiksi: ”Oli päästävä Atlantille, oli päästävä Mustallemerelle, oli päästävä Pariisiin.” Essee yhdistelee tietoa, kokemuskertomuksia ja erilaisia diskursseja ja viittaa tiuhasti eri paikkoihin, historiallisiin kehityskulkuihin ja ideologioihin. Tämä näkyy tiiviinä kiteytyksinä ja intertekstuaalisuutena (*koneromantiikka, ihmiskunnan kohtalonyhteys, Raamatun Saarnaajan nuotti*) ja toisaalta yksityiskohtia pursuavina, maalailevina kuvauksina: ”Nostokurjet kurottautuivat taivaalle, autojen lyhdyt halkoivat asfalttia.”

Toisaalta Haavisto mainitsee myös ”tavallisen kansan viisauden” ja päivästä toiseen selviytyvät *kaptahit*. Sinuhen orjaan, Kaptahiin, viitatessaan Haavisto käyttää yleisnimille tyypillistä, pienellä alkukirjaimella alkavaa kirjoitusasua, jolloin ilmauksesta tulee yleistävä: se viittaa alkuperäisen hahmon sijaan laajemmin tämän yleisesti tunnettuihin ominaisuuksiin (esim. Penttilä–Nenonen 2019; Sarhema 2024). Esseän lukijan oletetaan siis ilman muuta tietävän, millainen hahmo Kaptah Waltarin romaanissa on (ks. Suomalainen 2023, 218). Tulkintaa *Sinuhesta* ”ihmiskunnan kohtalonyhteyden” kuvaajana ei niin ikään perustella juuri muulla kuin teoksesta poimitulla sitaatilla, jonka oletetaan aukeavan lukijalle ilman selitystä.

Tove Janssonin muumikirjoja (1945–1970) käsittelevässä Jutta Urpilaisen esseessä esimerkki perinteisestä kansallisesta kuvastosta on lintukodon käsite, jonka voi tulkita viittaavan Suomeen: ”Pahan edessä ei saa taipua lintukodon rauhassakaan.” Lintukoto on *topos*, retorinen kuvio, joka on vakiintunut tarkoittamaan idyllistä ja syrjäistä paikkaa, ”onnen maata”, ja on usein kuvattu saarena. Se ammentaa suomalaisesta kansanperinteestä ja toisaalta kytkeytyy antiikista periytyvään paratiisimaisen ihannepaikan topokseen. Lintukoto-topoksen näkökulmasta on tutkittu muun muassa Aleksis Kiven tuotantoa. (Esim. Lahtinen 2017; Lyytikäinen 2020.)

Urpilaisen mainitsema lintukodon rauhaa häiritsevä *paha* on esimerkki kansakuntaa uhkaavista voimista, joiden ympärille kansakuntakuvitelmiä esseissä rakennetaan. Yhteisenä vihollisena esseissä nähdään ennen kaikkea Venäjä, johon etenkin Aaltola ja Stubb viittaavat eksplisiittisesti ja Haavisto verhotummin – hän nostaa Waltarin sota-ajan kirjoituksista esiin kuvauksen siitä, kuinka Baltian maat liukuivat Neuvostoliiton valtapiiriin ja korostaa muutoinkin Waltarin kriittisyyttä autoritäärisiä ideologioita kohtaan.

Aaltola näkee vuonna 1911 ilmestyneen *Juhan* lähinnä kuvauksena itärajan takana piilevästä vaarasta – ja viettelyksestä. Köyhän ja vaatimattoman, perisuomalaisen Juhan vastapainona on rikasta ja mahtailevaa rajantakaista maailmaa edustava Shemeikka, jonka mukaan Juhan puoliso Marja lähtee, koska ”Venäjä houkutti häntä kaikessa juhlassaan, loistossaan ja yltäkyläisyydessään”. Marjan lähtö, josta Aaltola käyttää toistuvasti ilmausta *harharetki*, laajentuukin Suomi–Venäjä-suhteen moralistiseksi kuvaukseksi: Aaltola kohdistaa paheksuvan katseen Marjaan, joka ei vastusta rajantakaista houkutusta, ja toisaalta Juhaan, jonka olisi ollut syytä ”pitää raja eheänä”. Aaltola taivuttaa henkilöhahmojen oikut kuvauksiksi ristiriitaisesta dynamiikasta, jossa Suomi ”halajaa toiveikkaana Venäjää”. Ratkaisuksi hän tarjoaa jyrkempiä rajoja: ”Tässä ajassa”, Aaltola kirjoittaa, Juha ”pyrkisi kiinnittämään asiat vahvasti ja estämään sen, että raja nähtäisiin liukuvana piirteenä”.

Myös Stubb fokusoi esseessään kriisiytyneeseen Venäjä-suhteeseen. Vaikka hänen esimerkkitieteoksensa, Sofi Oksasen *Puhdistus* (2008), tapahtuu (pääosin) Suomen rajojen ulkopuolella Virossa, se kutsuu maailmaan, jossa vallitsee *asioiden kansallinen järjestys* (Malkki 2012), jota NATO valvoo. ”Mutta samalla *Puhdistus* on valtiollisen sorron tarina. Se on tarina, joka koski kaikkia entisiä neuvostotasavaltoja ja niitä, joita Venäjä on historiansa aikana sortanut. Se olisi voinut olla myös Suomen tarina.”

Stubb ei juurikaan reflektoi *Puhdistuksen* avulla suomalaisen kansakunnan kollektiivista identiteettiä ja yhteisiä ihanteita, kuten tehtävänannon pohjalta olisi kenties voinut olettaa. Keskiöön ei nouse Suomen ja suomalaisten olemus; sen sijaan essee käyttää romaania kuvaamaan naapurimaamme perimmäisen luonteen paljastumista: ”Oksanen on auttanut minua näkemään. Siis ymmärtämään Neuvostoliiton ja Venäjän syvintä olemusta tarinan kautta.” Oksasen teosta tulkitsemalla ehdokas rakentaa samalla itsestään kuvaa valtioviisaana poliitikkona. Tämänkaltaisena havahtumisena ja kansakunnan yhteisenä käännekohtana presidenttiehdokkaiden esseitä ovat tulkinneet myös Elise Kraatila ja Riikka Pirinen (2025).

Vihollisuus niveltyy kolmanteen analysoimaamme kansakunnan rakentamisen ulottuvuuteen eli siihen, miten ehdokkaat nojautuvat esseissään yhteisiin arvoihin, liittolaisuuksiin ja solidaarisuuteen. Stubb perustelee esseessään liittoutumista lännen suuntaan ennen muuta vihollisuudella itänaapurin kanssa. Samoin tekee Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden alla* -romaanisarjasta (1959–1962) kirjoittava Olli Rehn. Hän viittaa draamatiseen kohtaukseen, jossa Akseli ja Elina ovat noutamassa talvisodassa kuolleen poikansa ruumista mutta löytävätkin järkytyksekseen kahden poikansa arkut. ”Tuo kohtaus kiertyy muistoissani EU-kansanäänestyspäivään syksyllä 1994”, kirjoittaa Rehn, ja kertoo soitaneensa tuolloin isoisälleen, joka oli sotaveteraani ja torpan poika. Isoisä oli kertonut

äänestäneensä ”tietysti” EU:hun liittymisen puolesta, olihan hän joutunut katsomaan viisi vuotta itään mutta sen jälkeen vain länteen. Näin Rehnin kovin kansallismielinen ja sisäpolitiikkaan keskittyvä essee saa läntisen Euroopan liittolaisuuteen suuntautuvan päätöksen.

Useimmat ehdokkaat availevat tekstissään ovia Eurooppaan, ja kiinnostavasti niin tekee myös Essayah kirjoittaessaan Kailaan *Suomalaisesta rukouksesta*. Rukous on teoksen nimeä myötäillen esseen keskeinen motiivi ja toistuva retorinen keino. Sen kautta kristinuskon esitetään suomalaisten itsestään selvästi jakamana eetoksena: ”Suomi taisteli olemassaolostaan, ja hädän hetkellä tämä kansa rukoili. Talvisodan ihme ei tapahtunut vain rintamalla vaan yhtä lailla kodeissa ja kirkkoissa. – – Epätoivoisessa tilanteessa ihmisillä oli ainoastaan suuri Jumala ja hänen armonsa.”

Kailaan runossa ei Essayahin mukaan ole ”kansalliskiihkoa eikä nationalistista uhoa”. Vaikka se symboloi Essayahille talvisodan ihmettä, suomalaisten keskinäisen yhteensuuluvuudentunteen momentumia, samalla se kertoo nöyryydestä ja luottamuksesta korkeampaan voimaan. Näkökulma laajenee kansallisesta pohjoismaiseen ja yleiseurooppalaiseen. Lopulta Essayah puhuu yleisinhimillisistä ihanteista sekä arvoista perustana yhteiskunnalle ja nykypäivän kriisien ratkaisemiselle.

Essayah kuitenkin kytkee arvopuheensa perinteiseen länsimais-kristilliseen maailmankuvaan ja sen kautta jo menneeseen yhtenäiskulttuuriin eikä käsittele nykykirkkoa tai uskonnollisen maiseman monimuotoistumista ja dialogisoitumista (esim. Martikainen 2005; Kallunki 2015). Haavisto sen sijaan mainitsee Waltarin *Sinuhun* jälkeisten historiallisten teosten aihepiirien liikkuvan ”kristinuskon ja islamin välisessä maailmassa”, jota hän luonnehtii nykyajan kannalta ainutlaatuiseksi ja ajankohtaiseksi. Haavistolle Waltari on kansainvälinen kirjailija, mikä näkyy niin hänen teostensa ylijärjaisissä aihepiireissä kuin niiden käännosten menestyksenä Suomen rajojen ulkopuolella. *Sinuhe* kuvataankin teoksena, joka yhtäältä yhdistää suomalaiset ja toisaalta kytkee heidät muuhun maailmaan: ”Suomalaiset ovat ottaneet kansainvälisen läpimurron tehneen *Sinuhe egyptiläisen* omaksi suosikkikirjaksi.”

Moderni hyvinvointivaltio tasa-arvokehityksineen on eri näkökulmista keskiössä sekä Jutta Urpilaisen että Li Anderssonin esseessä. Urpilaisen käsittelyssä kansakunta on iso (muumi)perhe, ja ajatus perheestä ulotetaan koskemaan myös koko maailmaa. Myönteisten arvojen luetteleminen luo esseeseen optimistisen sävyn: tekstissä nimetään esimerkiksi hyväksyntä, välittäminen, rakkaus, suvaitsevaisuus ja toivo, jotka määritellään esseiden lopussa ”Toven arvoiksi”. Kirjailijaan viittaaminen tuttavallisesti etunimellä alleviivaa esseiden tasa-arvoa ja yhteisöllisyyttä painottavaa sanomaa. Samaa tehokeinoa Urpilainen käytti myös Jutta-nimellä kulkeneessa presidentinvaalikampanjassaan. Urpilainen viittaa myös seksuaalivähemmistöjen asemaan mainitsemalla ”kielletyn rakkauten”, jota ei tarvitse enää piilottaa, sekä viittaamalla *Taikurin hattu* -teoksesta tuttuun rubiiniin, jonka on tulkittu symboloivan naisten välistä rakkautta (Westin 2008, 188–189).

Li Andersson rajaa esseensä aiheen tasa-arvoistumisen historiaan Suomessa. Vaikka Märta Tikkasen alkoholismista ja parisuhdeväkivallasta kertova runoteos *Vuosisadan*

rakkaustarina (1978) ei tuntuisi olevan ilmeinen valinta kansakunnan julkiseen kuvitteluun, Andersson onnistuu kertomaan sen avulla toivorikkaan kuvauksen yhteiskunnallisten olosuhteiden parantumisesta Suomessa. Hän kuitenkin muistuttaa karujen tilastojen avulla, että Suomi on yhä yksi EU:n vaarallisimmista maista tytöille ja naisille.

Anderssonin esseetä voidaan lukea kutsuna poliittiseen toimintaan, sillä yksi sen keskeisistä teemoista on usein näkymättömiin jäävä mutta välttämätön työ, jonka avulla hyvinvointi ja kukoistus on saavutettu. Tämä työ, Andersson muistuttaa, on usein naisten tekemää. Esseen eetos onkin voimakkaan feministinen. Tulkinnallaan *Vuosisadan rakkaustarinasta* Andersson puolustaa pyrkimystä muutokseen, ja toteamus ”[j]a onneksi Märta jaksoi kirjoittaa” voidaan tulkita huomautukseksi siitä, ettei muutos – ei henkilökohtainen eikä poliittinen – tapahdu itsestään.

Suomalaisuuden kuvittelun suhteen Harry ”Hjallis” Harkimon Linnan *Tuntematonta sotilasta* käsittelevä essee poikkeaa muiden ehdokkaiden teksteistä. Essee pyrkii ainakin näennäisesti irtautumaan poliittisesta diskurssista ja sen tavoitteista, ja sen sijaan analyysi kehystetään henkilökohtaisilla merkityksillä. Teoksen valintaan Harkimolla on pätevä henkilöhistoriallinen syy: hänen isänsä toimi Edvin Laineen ohjaaman filmatisoinnin kuvaajana. Harkimo aloittaa esseensä arvelemalla, että hänen kirjavalintansa tulkitaan varmisteluksi ja poliittiseksi taktikoinniksi. ”Mutta koska minua ei kiinnosta, mitä kommentaattorit tulkitsevat, valitsin *Tuntemattoman sotilaan*”, Harkimo kirjoittaa. Harkimo valitsi kirjan ”rakkaudesta” – se muistuttaa häntä ”isästä, ei suomalaisuudesta”. Juuri henkilökohtaisten kokemusten kuten kiusatuksi tulemisen kautta päästään tulkintaan, jossa ei havitella yhtenäistä näkemystä kansakunnasta.

Esseen keskeisin argumentti on, että *Tuntemattoman sotilaan* moninaisuus on myös suomalaisten moninaisuutta: ”Mitä *Tuntematon sotilas* kertoo suomalaisuudesta? Ei mitään. Kirja nimenomaan ei väitä, että olisi olemassa yhtä suomalaisuutta. Emme ole samoista, Runebergin tai Mannerheimin nimissä veistetyistä muoteista tehtyjä ihannekansalaisia.” Yhteisten arvojen ja ajattelutapojen juhlallisen alleviivaamisen sijaan Harkimo näkee kansakunnan käytännön saneleman yhteistyön, ”sietämisen”, tuloksena. Juuri tietynlainen erilaisuuden sietäminen on Risto Alapuron (1999, 103) mukaan ominaista suomalaiselle poliittiselle kulttuurille, josta ulkoiset uhat ovat muovanneet vahvasti konsensushakuista ja jännitteisyyttä karttelevaa.

6 Kirjallisuuden yhteiskunnalliset tehtävät

Presidenttiehdokkaiden tavoissa ymmärtää kirjallisuuden yhteiskunnallinen merkitys on sekä yhteisiä että eroavia piirteitä, ja ne kytkeytyvät eri tavoin käynnissä olevaan keskusteluun kirjallisuuden ja kansakunnan välisistä suhteista. Seuraavaksi paneudumme presidenttiehdokkaiden esseissä rakentuviin käsityksiin kirjallisuudesta ja erityisesti sen tehtävästä kansakunnan rakentajana. Hahmotamme esseistä kolme kirjallisuutta koskevaa puhetapaa: todellisuuteen kytkeytyvä, kulttuuriperintöä säilyttävä ja mahdollista kuvittleva. Ensimmäisessä niistä kaunokirjallisuuden merkityksiä etsitään suhteessa todelliseen

maailmaan. Tähän näkemykseen on Juha Rikaman (2004, 94) mukaan perustunut myös koulujen kirjallisuudenopetus, ja lukutavan tiedetään olleen suomalaisten lukijoiden suosiossa laajemminkin (Eskola 1991; Jokinen 1997; Linko 1998). Sitä, kuinka paljon se kertoo nykysuomalaisten lukutavoista, ei ole toistaiseksi tutkittu.

Kirjallisuuden referentiaalisuutta eli sen kytköstä kerronnan ulkopuoliseen todellisuuteen (Strätling 2019) painottaa selkeimmin Rehnin *Pohjantähti*-essee, joka toistaa aiempia tulkintoja trilogiasta sosiologisesti painottuneena historiankirjoituksena (ks. Haapala 2001). Rehn tuo lisäksi esiin fiktion mahdollisuuden välittää tietoa tavalla, joka poikkeaa tieteen etäännyttävästä katseesta: ”Linnakaan ei väitä, että hänen kuvauksensa olisi sodan koko selitys. Torpparikysymyksen hän kuvaa kuitenkin elävämmin kuin mikään sosiologien nelikenttä.” Lisäksi Rehn korostaa teoksen statusta juuri suomalaisuuteen liittyvänä klassikkoteoksena nimittämällä sitä *kansalliseepokseksi* ja kuvaamalla varsin kaavamaiseen tapaan Linnan nousua työläiskirjailijasta ”kansakunnan kaapin päälle, Aleksis Kiven veroiseksi kansalliskirjailijaksi”.

Kirjallisuuden tehtävän yhteiskunnan kommentoijana ja historian tulkkina tuo esiin myös Haavisto. Näkemys tiivistyy allegoriseen tulkintaan, jonka mukaan ”Sinuhe on historiallinen piilokuva sodanjälkeisestä Euroopasta”, ja toistuu esseiden lopussa Haaviston kuvitellessa jonkun nykykirjailijan kirjoittamassa ”omaa sinuheaan”. Hän ei tosin kehittele ajatusta mainintaa pidemmälle. Sen sijaan hän korostaa historiallisen kontekstin merkitystä laajentamalla näkökulmaansa Waltarin tuotannon muodostamaan jatkumoon sekä aikakauden kulttuurisiin merkkipaaluihin. Myös Aaltolan tulkinta *Juhasta* nojautuu kontekstuaaliseen tietoon hänen luonnehtiessaan Ahon teosta ”omaelämäkerralliseksi” sillä perusteella, että kirjailijan tiedetään olleen romaanin päähenkilön tavoin osa kolmiodraamaa.

Kirjallisuutta käytetään historian ymmärtämiseen niin ikään Stubbin esseessä. Kirjaimellisemmän Viron historian kuvauksen lisäksi Stubb pitää *Puhdistusta* myös vertauskuvallisempana todellisuuden esittämisenä: hän asettaa romaanin eräänlaisen suomalaisen vaihtoehtohistorian asemaan kertomaan, mitä olisi voinut tapahtua, jos Suomikin olisi joutunut toisen maailmansodan jälkeen osaksi Neuvostoliittoa. Tämän vaihtoehtohistorian välittäjänä kirjailija ja kirjallisuus esitetään lähes profeetallisessa valossa: ”Emme voi uskoa todeksi, kun näemme, miten venäläiset räökkäävät ja kiduttavat sotavankeja tai raiskaavat siviilejä lapsista vanhuksiin. Oksalle tässä ei ole mitään uutta.”

Todellisuuteen kytkeytyvä tulkintaperinne on epäilemättä vaikuttanut siihen, miten näissä ”vaalisesseissä” lähestytään kirjallisuutta. Sen sijaan, että niissä käsiteltäisiin esimerkiksi kerronnallisia ratkaisuja tai kaunokirjallisia tehokeinoja – saati esiteltäisiin kirjoittajan omaa sivistyneisyyttä – esseissä keskitytään asiakysymyksiin, aiheisiin tai teemoihin. Kaunokirjallisten piirteiden esille tuomisen ei tässä kontekstissa kenties ajatella lisäävän kirjoittajan vakuuttavuutta lukijoiden silmissä. Tässä suhteessa Haaviston teksti muodostaa jonkinasteisen poikkeuksen kirjoittajan omasta lukeneisuudesta kertovine vihjauksineen.

Sen lisäksi, että esseissä kirjallisuuden nähdään kytkeytyvän todellisuuteen, sen tehtäväksi annetaan kulttuuriperinnön säilyttäminen. Tässä puhettavassa kirjallisuus ikään kuin

konservoi ajattomia arvoja ja totuuksia, joihin kansakunta yhteisönä kiinnittyy. Essayihin esseessä henkilökohtainen kertomus arkaillen alkaneesta mutta rohkeaksi kasvaneesta Uuno Kailaan *Suomalaisen rukouksen* lausunnasta itsenäisyysjuhlassa laajenee kuvaukseksi siitä, miten kirjallisuus antaa epävarmuuden hetkellä sanat myös kansakunnalle ja sen jakamille arvoille. Kirjallisuutta tarkastellaan esseessä sen syntyajan maailmankuvaa vaalien, ja vaikka esse kurkottaa Suomen lisäksi myös kansainväliseen kontekstiin, kirjallisuus näyttäytyy pikemminkin kulttuurin ja arvojen säilyttäjänä kuin niiden uudistajana.

Aaltolan käsitystä kirjallisuuden tehtävistä voi perustellusti kutsua hyvin konservatiiviseksi sanan monissa merkityksissä. Hän näkee Ahon teoksen ”kokoavaksi kansallistarinaksi”, ”Suomen kirjallisuuden helmeeksi”, joka antaa ”ajattomia vastauksia” kysymykseen siitä, ”keitä me olemme, ja mihin olemme menossa”. Hänelle Ahon romaanin henkilöhahtmot ovat aikansa poliittisten voimien ruumiillistumia. Hän toisin sanoen tulkitsee romaania *tendenssikirjallisuutena*, joka pyrki ilmestymisaikanaan vaikuttamaan lukijoiden mielipiteisiin ja korjaamaan yhteiskunnallisia epäkohtia (Isomaa 2009, 26–27), mutta jonka keskeiset väitteet pätevät ajasta aikaan. Kiinnostavaa kyllä – ja samalla korostaen teoksen ajatonta sanomaa – Aaltolan esse ei sisällä lainkaan suoria sitaatteja Ahon teoksesta, eli hän ei pyri perustelemaan teoksia koskevia väitteitään suoran tekstihavainnoin, vaan luonnehdinnat ovat ylimalkaisia ja poliittisen retoriikan kyllästämiä. Alkuperäisessä tekstissä pitäytyvän argumentoinnin sijaan hän asettuu itse eräänlaisen uudelleenkertojan asemaan, jolla on kaikki valta tulkita teosta tässä ajassa ja omien poliittisten tavoitteittensa kannalta.

Kolmannessa puhettavassa kirjallisuus nähdään tapana rakentaa mahdollisia todellisuuksia. Hanna Meretojan mukaan tämä niin kutsuttu *mahdollisen taju*, kyky kuvitella ja tarkastella mahdollisia todellisuuksia ja toimintatapoja sekä niiden seurauksia kirjallisuuden kautta, auttaa ymmärtämään itseä ja toisia sekä sietämään eettistä ambivalenssia (Meretoja 2016; ks. myös 2018). Erityisen hyvin tämä näkyy Anderssonin esseessä, joka tarkastelee kirjallisuutta voimaantumisenä ja emansipaationa, joka kumpuaa yksilön sisäisestä pakosta ja rohkeudesta, tekee epäoikeudenmukaisuutta näkyväksi ja siten toimii väylänä myös yhteiskunnalliseen muutokseen. Tämän Anderssonin tulkinnasta välittyvän käsityksen kirjallisuuden tehtävistä voi katsoa mukailevan tunnettua iskulausetta ”Henkilökohtainen on poliittista”. Samansuuntaisesti mahdollisen kuvittelun puhetapaa käyttää myös Stubb. Hänen tulkintansa *Puhdistuksesta* voidaan nähdä pyrkimyksenä kuvata kirjallisuutta kertomuksellisena pääomana, jonka avulla kansakunta voi paitsi tarkastella menneisyyttään myös suunnata kohti mahdollisia tulevaisuuksia.

Mahdollisen kuvittelu näkyy myös Urpilaisen tavassa kirjoittaa muumikirjoista. Hän sekoittaa todellisuuteen kytkeytyvää, joskin idealisoivan nostalgista muistelua ja toiveikasta utopiaa: ”[O]len kokenut Muumit porttina takaisin sellaiseen lapsuuteen, jossa kaikki olivat hyväksytyjä eikä kukaan ollut kiusattu. Ne ovat taiteilijan kutsu todellisuuteen, jossa kaikilla on lupa rakastaa.” Vaikka Urpilainen mainitsee kirjallisuuden syntyvän todellisuuden paineesta, hänen esseessään korostuu mielikuvituksen voima. Hän viittaa Linnan *Tuntemattoman sotilaan* realistiseen rintamakuvaukseen ja toteaa ”samojen kauhujen” synnyttäneen myös Janssonin fiktiivisen maailman. Toisaalta muumikirjat ovat

Urpilaisen mukaan realististen sotakuvausten vastinpari, ”tovejanssonilaista toivofiktiota”, eskapistinen reaktio sotaan ja sen uhkaan. Tämä muistuttaa aiemmin mainitusta, Urpilaisen käyttämästä lintukodon topoksesta.

Harkimon *Tuntematon*-tulkinta taas irtautuu kiinnostavasti realistisesta perinteestä, ja sen sijaan esseessä korostuu kirjallisuuden kyky vahvistaa yksilöiden välisiä siteitä ja sillä tavoin yhdistää kansakuntaa. Harkimo painottaakin *Tuntemattoman* merkitystä nimenomaan hänelle itselleen lukijana. Teoksen yhteiskunnallisuus kytkeytyy hänen mukaansa juuri erilaisiin yksilöihin ja siihen, miten he kohtaavat ja pääsevät lähemmäs toisiaan ”[t]aistelujen välillä, paloaukealla, missä nyt kukakin”. Romaani näyttäytyy moniulotteisena taideteoksena, jota voidaan tulkita eri aikoina ja eri tilanteissa vaihtelevin tavoin. Hän siis lukee teosta monimerkityksisenä tekstinä, joka voi puhutella lukijoitaan samanaikaisesti sekä henkilökohtaisella että kollektiivisella tasolla. Harkimon ja Urpilaisen esseitä yhdistää ajatus kirjallisuudesta paikkana, jonka avulla on mahdollista kuvitella ratkaisuja konflikteihin ja erimielisyyksiin. Molemmista esseistä voidaan tunnistaa ajatus *kerronnallisesta toimijuudesta* – siitä, että kirjallisuuden maailmojen ja tarinoiden avulla on mahdollista reflektoida ja muuttaa todellisuutta (Meretoja 2019).

8 Lopuksi

Tässä artikkelissa on pohdittu sitä, miten presidenttiehdokkaiden vaalieseissä kuvitellaan kansakuntaa ja miten kirjallisuus kutsuu lukijoita osallisiksi tuosta kansakunnasta. Useimpia esseitä leimaa vahva käsitys Suomen kansasta homogeenisenä yksikkönä, mikä tuottaa väistämättä varsin geneerisen näkökulman suomalaisuuteen. Vähemmistöjä tuodaan esiin ainoastaan Urpilaisen esseessä, jossa mainitaan seksuaalivähemmistöt, sekä Harkimon esseessä, jossa puhutaan suomenruotsalaisuudesta. Lapsiin ja nuoriin viitataan vain puhumalla ”tulevista sukupolvista” eli perspektiivi on aikuisuudessa, äänestäjissä. Suomalaisen nykytodellisuuden moninaisuutta ei esseissä käsitellä juuri lainkaan. Kansakunnan rakentamisen keinot ovat esseissä usein näkyviä, esimerkiksi usein toistuvaa *me*-pronominin käyttöä. Toisaalta niissä vedotaan myös verhotummin lukijoille tutuksi ja jaetuksi oletettuun suomalaisuuden kuvastoon.

Esseissä kuuluu voimakkaana ajatus presidentin roolista arvojohtajana, ja kontekstin huomioon ottaen ei ole yllättävää, että kansallinen näky useimmissa esseissä yhteisten arvojen ja ajattelutapojen korostamisena. Siihen nähden, miten paljon vaaleja edeltäneinä vuosina oli keskusteltu yhteiskunnan polarisaatiosta, esseissä käsitellään yllättävän vähän yhteiskunnallisia ja sosiaalisia erontekoja. Esimerkiksi viittaukset huono-osaisuuteen ovat ajankohtaisen yhteiskuntakritiikin sijaan pikemminkin nationalismien kuvastoa korostavaa retoriikkaa ja symboliikkaa Saarijärven Paavon hengessä. Esseet sisältävät myös täsmentymättä jäävää puhetta oikeudenmukaisuudesta, monikulttuurisesta yhteistyöstä ja – Urpilaisen sanoin – ”toistemme taakkojen tasaamisesta”. Samaa henkeen Essayah kirjoittaa siitä, miten rukoukseen voivat yhtyä ”uupuneet ja harhailevatkin”. Poikkeuksena esseiden sisältämän yhteiskuntakritiikin summittaisuuteen ovat Rehnin esseen

historiallinen näkökulma työväenliikkeeseen ja 1900-luvun alun eriarvoisuuteen sekä Anderssonin esseeseen, jonka ytimessä on sukupuolten tasa-arvo.

On huomionarvoista, että kolme presidenttiehdokasta kahdeksasta keskittyy esseeseen Venäjän aiheuttamaan enemmän tai vähemmän ikaikaiseksi miellettyyn uhkaan, jonka Venäjän hyökkäys Ukrainaan on jälleen muuttanut ajankohtaiseksi. Sota on aiemminkin ollut tyyppillinen teema suomalaisuuden kuvastossa, mutta presidenttiehdokkaiden essee piirtävät ajankuvaa, jossa Venäjän uhkaa ja sotaa ei katsella ainoastaan symbolisesti Suomen historiallisena selviytymistarinan vaan myös konkreettisesti nykyhetken ja tulevaisuuden kriisinä.

Esseistä erottuu kolmentyyppisiä kirjallisuuden tehtäviä. Niistä vallitsevin on näkemys kirjallisuudesta todellisuuden ja historian kuvaajana ja tapana tavoittaa jotain selaista, mitä arkinen tai tieteellinen näkökulma jättää katveeseen. Kulttuuriperintöä säilyttävässä puhettavassa korostuu kirjallisuuden tehtävä eräänlaisena yhteisenä muistina. Mahdollista kuvittelevassa puhettavassa kirjallisuus taas nähdään keinona murtaa vakiintuneita yhteiskunnallisia voimia ja rakenteita, ja toisaalta se näyttätyy paikkana, jossa jännitteitä ja ristiriitoja voidaan sovitella.

Ehdokkaiden teosvalinnat edustavat varsin konventionaalista käsitystä kirjallisuuden kaanonista. Ei ole yllättävää, että yhtä lukuun ottamatta kaikki essee käsittelevät aikuisten kaunokirjallisuutta. Ainoastaan Urpilaisen valitsemilla muumikirjoilla on paikkansa myös lasten- ja nuortenkirjallisuuden kaanonissa. Urpilainen tähdentää, että ne eivät ole ”pelkkiä satukirjoja” vaan käsittelevät vakavia teemoja. Näin hän tulee, kenties tahattomasti, vihjanneeksi, että lasten- ja nuortenkirjallisuus ei kykene kommentoimaan todellisuutta ja yhteiskuntaa aikuisille suunnatun kirjallisuuden tavoin. Hän kenties myös ennakoii äänestäjien mahdollisia käsityksiä lasten- ja nuortenkirjallisuudesta presidenttiehdokkaalle liian kevyenä tai esseiden lukijakuntaa rajaavana valintana. Nykytutkimus on kuitenkin lasten- ja nuortenkirjallisuuden merkityksistä ja tehtävistä eri linjoilla (esim. Happonen 2020; Lahtinen–Grünthal–Värri 2022).

Kukaan presidenttiehdokkaista ei kyseenalaista *Helsingin Sanomilta* saamaansa tehtävänantoa, jos kohta tehtävästä kieltäytyneen Jussi Halla-ahon mahdollinen kriittinen näkemys jää arvailun varaan. Esseet eivät sisällä mitään sellaista, joka vihjaisi kirjoittajien epäilevän kirjallisuuden kykyä sanoa jotain merkityksellistä suomalaisuudesta. Vaikka kaunokirjallisuus näyttätyy esseissä varsin luontevana peilauspintana presidenttiehdokkaiden näkemyksille, poliittisia tavoitteita ja esseelle tyyppillistä lukijasopimusta on lähtökohtaisesti vaikea sovittaa yhteen: esseiden lukija on oletusarvoisesti kiinnostunut siitä, miten kirjoittaja henkilökohtaisesti katsoo maailmaa, kun taas poliitikko väistämättä tarkastelee todellisuutta jonkinlaisen poliittisen ohjelman lävitse (Ruiter 2011). Kirjallisuudesta tulee presidenttiehdokkaiden esseissä väistämättä politiikan tekemisen väline. Toisaalta voidaan myös kysyä, onko erilaisia kirjallisuuden käyttämisen tapoja mahdollista asettaa vastakkain ja erottaa toisistaan (Felski 2013, xii).

Helsingin Sanomien lukijoille jäi sen arvioiminen, kuinka hyvin tai huonosti presidenttiehdokkaat onnistuivat tehtävänsään kuvata suomalaisuutta kirjallisuuden kautta ja

tekivätkö heidän käsittelytapansa oikeutta valituille teoksille. Presidentinvaalien lopputuloksen perusteella Alexander Stubbin valinta käsitellä suomalaisten Venäjä-suhdetta Sofi Oksasen *Puhdistuksen* avulla puhutteli heistä monia.

Lähteet

Aineistolähteet

- AALTOLA, MIKA 2023: Venäjän rajan takana vaanivat vaarat ja viettelykset. *Helsingin Sanomat* 19.11.2023, A6.
- ANDERSSON, LI 2023: Kun katsomme ihmistä, näemme historian ja Suomen. *Helsingin Sanomat* 26.11.2023, A6.
- ESSAYAH, SARI 2023: Runoilijan rukous antaa voimaa uupuneille ja harhaileville. *Helsingin Sanomat* 3.12.2023, A6.
- HAAVISTO, PEKKA 2023: Sodan ja vihan keskellä lohtua tuo humanistin elämänviisaus. *Helsingin Sanomat* 10.12.2023, A6.
- HARKIMO, HARRY 2023: Suomalainen on enemmän kuin päältä näkyy. *Helsingin Sanomat* 17.12.2023, A6.
- REHN, OLLI 2023: Pohjantähden Jussi Koskela oli oman aikansa startup-yrittäjä. *Helsingin Sanomat* 31.12.2023, A6.
- STUBB, ALEXANDER 2024: Krimilläkin oli varmasti omat Aliidensa, Ingelinsä ja Zaransa. *Helsingin Sanomat* 7.1.2024, A6.
- URPILAINEN, JUTTA 2024: Tuhotulvien aikoina tarvitaan muumien toivofiktiota. *Helsingin Sanomat* 14.1.2024, A6.

Kirjallisuus

- AHONEN, SIRKKA 2017: *Suomalaisuuden monet myytit — Kansallinen katse historian kirjoissa*. Gaudeamus, Helsinki.
- ALAPURO, RISTO 1999: Kertomus suomalaisista idän ja lännen välissä. MARKKU LÖYTÖNEN ja LAURA KOLBE (toim.): *Suomi – maa, kansa, kulttuurit*, 98–112. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- ALTHUSSER, LOUIS 1984 [1976]: *Ideologiset valtiokoneistot*. Suom. LEEVI LEHTO ja HANNU SIVENIUS. Vastapaino & Kansankulttuuri, Tampere.
- ANDERSON, BENEDICT 2007 [1983]: *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelu*. Suom. JOEL KUORTTI. Vastapaino, Tampere.
- ESKOLA, KATARINA 1991: Kirjallisuus ja audiovisuaalinen kulttuuri kommunikaationa. Suomalaiset lukevat, katsovat ja kertovat. PERTTI ALASUUTARI ja JUHA KYTÖMÄKI (toim.): *Nykyajan sadut: joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto*, 143–192. Gaudeamus, Helsinki.
- FELSKI, RITA 2013: Introduction. *New Literary History* 44 (4): Use, v–xii. <https://doi.org/10.1353/nlh.2013.0034>
- GRÖNSTRAND, HEIDI – KAURANEN, RALF – LÖYTTY, OLLI – MELKAS, KUKKU – NISSILÄ, HANNA-LEENA – POLLARI, MIKKO 2016: *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HAAPALA, PERTTI 2001: Väinö Linnan historiasota. *Historiallinen Aikakauskirja* 99 (1), 25–34. <https://doi.org/10.54331/haik.138805>
- HALL, STUART 1992: *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Toim. JUHA KOIVISTO, MIKKO LEHTONEN, TIMO UUSITUPA ja LAWRENCE GROSSBERG. Vastapaino, Tampere.
- 2019: *Mitä on tekeillä? Esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta*. Toim. MIKKO LEHTONEN ja OLLI LÖYTTY. Vastapaino, Tampere.
- HAPPONEN, SIRKE 2020: Kirjallisuus. LIISA TAINIO, MARIA AHLHOLM, SATU GRÜNTAL, SIRKE HAPPO-

- NEN, RIITTA JUVONEN, ULLA KARVONEN ja SARA ROUTARINNE (toim.): *Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa*, 207–259. Ainedidaktisia tutkimuksia 18. Suomen ainedidaktinen tutkimusseura, Helsinki.
- HEIKKILÄ, RIIHE 2024: *Miksi lakkasimme lukemasta? Sosiologinen tulkinta lukemisen muutoksesta*. Gaudeamus, Helsinki.
- HEINONEN, MARJA 2023: Waltaria, Linnaa ja Raamattua – Presidenttiehdokkaat listasivat mielikirjansa Tampereen Kirjafestareilla. *Kulttuuritoimitus* 4.12.2023. Saatavissa <https://kulttuuritoimitus.fi/artikkelit/artikkelit-kirjallisuus/waltaria-linnaa-ja-raamattua-presidenttiehdokkaat-listasivat-mielikirjansa-tampereen-kirjafestareilla/> [viitattu 25.2.2025].
- HELTUNEN, ANNE – JULIN, ANITA (toim.) 2008: *Kiittäen hyväksytyt. Äidinkielen ylioppilaskokeen historiaa ja nykypäivää*. Äidinkielen opettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HERKMAN, JUHA 2008: Poliitiikan viihteellistymistä vai professionalisoitumista? Haastattelututkimus vuoden 2006 presidentinvaaleista. *Politiikka* 50 (2), 87–99. Saatavissa <https://journal.fi/politiikka/article/view/151586> [viitattu 24.8.2025].
- HIIDENMAA, PIRJO 2003: *Suomen kieli – who cares?* Otava, Helsinki.
- HYTÖNEN, PÄIVI 2006: Kirjoitetun kielen monet kontekstit – kirjakielen opettamisen valintoja. *Virittäjä* 110 (4), 601–607. Saatavissa <https://journal.fi/virittaja/article/view/40530> [viitattu 24.8.2025].
- HÄMÄLÄINEN, NIINA – TARKKA, LOTTE (toim.) 2022: *Kaanon ja marginaali. Kulttuuriperinnön vaiennetut äänet*. Kalevalaseuran vuosikirja 101. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.21435/ksvk.101>
- ISOMAA, SAIJA 2009: *Heräämisen poetiikkaa. Lajeja ja intertekstejä Arvid Järnefeltin romaaneissa* Isänmaa, Maaemon lapsia ja Venehöjalaiset. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- ISOTALUS, PEKKA – AARNIO, EEVA 2000: Miten presidentti on tehty? PEKKA ISOTALUS ja EEVA AARNIO (toim.): *Presidentti 2000: mistä vaalit on tehty?* 5–21. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- JALAVA, MARJA – KINNUNEN, TIINA – SULKUNEN, IRMA (toim.) 2013: *Kirjoitettu kansakunta: Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KALLUNKI, VALDEMAR 2015: *Kirkko etsii paikkaansa*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 42. Kirkon tutkimuskeskus, Helsinki. Saatavissa <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c4d112af-2478-4a0c-8189-c103a4974733/content> [viitattu 24.8.2025].
- KERÄNEN, MARJA (toim.) 1998: *Kansallisvaltion kielioppi*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6479-5>
- KIRSTINÄ, LEENA 2007: *Kansallisia kertomuksia — suomalaisuus 1900-luvun proosassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KOIVUNEN, ANU – LEHTONEN, MIKKO (toim.) 2011: *Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Vastapaino, Tampere.
- KOIVUNEN, ANU (toim.) 2012: *Maailman paras maa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KORTTI, JUKKA 2024: Historiakulttuuri ja kansakunnan narratiivit. JUKKA KORTTI, MARI VIITA-AHO, RAMI MÄHKÄ ja ALEKSI MARTI (toim.): *Kertomuksia kansakunnasta: Suomi ja suomalaisuus muuttuvassa historiakulttuurissa*, 35–47. Gaudeamus, Helsinki.
- KRAATILA, ELISE – PIRINEN, RIIKKA 2025: Suomalaisten Nato-päätös kollektiivisena epifaniana. Kertomus kansallisesta havahtumisesta. *Niin & näin* 1/2025. Saatavissa <https://netn.fi/wp-content/uploads/2025/03/netn251-09.pdf> [viitattu 24.8.2025].
- KUNELIUS, RISTO – NOPPARI, ELINA – REUNANEN, ESA 2010: *Media vallan verkoissa*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 112. Tampereen yliopisto, Tampere. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8070-6>
- LAHTINEN, TONI 2017: Keskellä iäisyyden myrskyjä. Onnen ja nälän saaret Aleksis Kiven tuotannossa. MARIA LAAKSO, TONI LAHTINEN ja MERJA SAGULIN (toim.): *Lintukodon rannoilta. Saarikertomukset suomalaisessa kirjallisuudessa*, 70–97. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LAHTINEN, TONI – GRÜNTAL, SATU – VÄRRI, VELI-MATTI 2022: Kirjallisuus ja lukeminen ympäristökasvatuksessa. *Joutsen / Svanen. Kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen vuosikirja*, 51–66. <https://doi.org/10.33346/joutsensvanen.121662>

- LA ROSA, LOTTA-SOFIA 2023: *Nuoret lukijat kirjallisuuden murroksessa*. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- LEHTIMÄKI, MARKKU 2022: *Sofi Oksasen romaaneita: Kertomus, etiikka, retorikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.21435/skst.1482>
- LEHTONEN, MIKKO – LÖYTTY, OLLI – RUUSKA, PETRI 2015 [2004]: *Suomi toisin sanoen*. Vastapaino, Tampere.
- LINKO, MAARIA 1998: *Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- LOUNASMERI, LOTTA 2010: *Kansallisen konsensuskulttuurin jäljillä: Globalisaatioajan Suomi Helsingin Sanomissa*. Helsingin yliopisto, Helsinki. Saatavissa <http://hdl.handle.net/10138/23470> [viitattu 24.8.2025].
- LOWNDES, IDA – LÖYTTY, OLLI 2023: Moniääninen essee. IDA HENRITIUS, OLLI LÖYTTY ja ANNE MÄNTYNEN (toim.): *Tietokirjallisuuden lajit ja rajat*, 202–219. Suomen tietokirjailijat ja Gaudeamus, Helsinki.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 1993: Opiskeluessee tekstityyppinä. *Virittäjä* 97 (3), 408–408. Saatavissa <https://journal.fi/virittaja/article/view/38604> [viitattu 24.8.2025].
- LYYTIKÄINEN, PIRJO 1999: Suomalaiset syntysanat. Suomen kirjallisuus suomalaisuutta kirjoittamassa. TUOMAS M. S. LEHTONEN (toim.): *Suomi, outo pohjoinen maa. Näkökulmia Euroopan äärien historiaan ja kulttuuriin*, 138–165. PS-kustannus, Porvoo.
- 2020: ”Lintukoto” ja tunteet. Idyllin traditioiden ja romanttisen kaipuun risteyskohdassa. HANNA KARHU ja PÄIVI KOIVISTO (toim.): *Joutsen / Svanen: Erikoisjulkaisuja 3, Mansikoita ja mustikoita: Näkökulmia Aleksis Kiven runouteen II*, 107–121. <https://doi.org/10.33347/jses.100562>
- LÖYTTY, OLLI 2015 [2004]: Suomeksi kerrottu kansakunta. MIKKO LEHTONEN, OLLI LÖYTTY ja PETRI RUUSKA: *Suomi toisin sanoen*, 105–127. Vastapaino, Tampere.
- 2021: *Jäähyväiset kotimaiselle kirjallisuudelle*. Teos, Helsinki.
- MALKKI, LIISA 2012: *Kulttuuri, paikka ja muuttoliike*. Toim. LAURA HUTTUNEN. Vastapaino, Tampere.
- MARTIKAINEN, TUOMAS 2005: Maahanmuuttajat, uskonto ja Suomi. *Migration-Muuttoliike* 32 (1), 20–28. Saatavissa <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/91673> [viitattu 24.8.2025].
- MERETOJA, HANNA 2016: Kirjallisuus ja mahdollisen taju. Professoriluento 11.1.2017, Turun yliopisto. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 4, 67–72. <https://doi.org/10.30665/av.66181>
- 2018: *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible*. Oxford University Press, New York.
- 2019: Metanarratiivisuus ja kerronnallinen toimijuus. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 16 (2), 58–77. <https://doi.org/10.30665/av.80161>
- MÄKINEN, ILKKA 2023: *Lukuhulun historia*. Mediapinta, Tampere.
- MÄKINEN, KATARIINA 2016: Maahanmuuttovastainen internet-aktivismi, uusliberaali ideaalikansalaisuus ja ylijäämäihmiset. ANU-HANNA ANTTILA, RALF KAURANEN, KATI LAUNIS ja JUSSI OJAJÄRVI (toim.): *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*, 247–276. Vastapaino, Tampere.
- MÄNTYNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan: kielijuttujen retorikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- NENONEN, MARJA – PENTTILÄ, ESA 2019: Eponymiset idiomit suomen kielessä: Esimerkkitapauksena presidenttiviitteiset verbilausekekonstruktio. *Sananjalka* 61, 80–103. <https://doi.org/10.30673/sja.80145>
- NYKÄNEN, ELISE – ROSSI, RIIKKA (toim.) 2020: *Suomalaiset ahdistukset: Kansallinen omakuva ja kielteiset tunteet*. Joutsen / Svanen: Erikoisjulkaisuja 4. <https://doi.org/10.33347/jses.99968>
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmistryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- REUNANEN, ESA – KUNELIUS, RISTO 2021: *Medioitunut valta ja politiikan paluu: Kyselytutkimus suomalaispäättäjien suhteesta mediaan 2009 ja 2019*. Tampere University Press, Tampere. <https://doi.org/10.61201/tup.740>
- RIIKONEN, HANNU 1990: *Mitä on essee?* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- RIKAMA, JUHA 2004: *Lukion kirjallisuudenopetus 1900-luvun jälkipuoliskon Suomessa opettajien arviointien valossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- RUITER, FRANS 2011: The Politics of the Essay. Paper from the Conference “Current Issues in European Cultural Studies”, Norrköping 15–17 June. Saatavissa <https://ep.liu.se/ecp/062/051/ecp11062051.pdf> [viitattu 3.9.2025].
- RÄSÄNEN, IISA – BLEICHER, JOE 1998: Luonnollisen yhteisön tuottaminen Suomessa ja Britanniassa. Oman maan isännyydestä valtiolaivan johtajiin ja saarilnnoitukseen. MARJA KERÄNEN (toim.): *Kansallisvaltion kielioppi*, 109–136. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- SALMINEN, ESKO 2006: *Mediavallan aika. Poliittikka tiedotusvälineissä Mauno Koivistosta Tarja Haloseen*. Edita/Kleio, Helsinki.
- SARESMA, TUIJA – TOLONEN, URHO 2020: Halla-ahon ahdistus ja ironia. Ulossulkeva suomalaisuus ja ahdas nationalismi Scripta-blogissa. ELISE NYKÄNEN ja RIIKKA ROSSI (toim.): *Suomalaiset ahdistukset: Kansallinen omakuva ja kielteiset tunteet. Joutsen / Svanen: Erikoisjulkaisuja 4*, 141–164. <https://doi.org/10.33347/jses.85310>
- SARHEMAA, MARIA 2024: *Jonnet ei muista ja urpot ei tajua sentraalisantroja: Etunimien appellatiivistuminen suomen kielessä*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- SAUKKONEN, PASI 1998: Kansallisvaltion identiteettipoliittikka: Kansallinen identiteetti politiikan tutkimuksen käsitteenä. *Poliittikka* 40 (3), 212–225. Saatavissa <https://journal.fi/politiikka/article/view/151233> [viitattu 24.8.2025].
- STRÄTLING, REGINE 2019: Referentiality. MARTINA WAGNE-EGELHAAD (toim.): *Handbook of autobiography/autofiction*, 384–389. Berlin, Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110279818-049>
- SUTINEN, VILLE-JUHANI 2024: Suomessa presidentit ovat olleet kirjallista väkeä. *Helsingin Sanomat* 28.1.2024. Saatavissa <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010141988.html> [viitattu 25.2.2025].
- SUOMALAINEN, ROOSA 2023: Kirjallinen maku osana lukijan omakuvaa. PIRJO HIIDENMAA, ILONA LINDH, SARA SINTONEN ja ROOSA SUOMALAINEN (toim.): *Lukemisen kulttuurit*, 207–222. Helsinki, Gaudeamus.
- TARKKA, LOTTE 2022: Johdanto kulttuurin kaanoneihin ja katveisiin. NIINA HÄMÄLÄINEN ja LOTTE TARKKA (toim.): *Kaanon ja marginaali. Kulttuuriperinnön vaiennetut äänet*, 7–20. Kalevalaseuran vuosikirja 101. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- TORSTI, PILVI 2012: *Suomalaiset ja historia*. Gaudeamus, Helsinki.
- VITIKKA, ELINA 2020: Minä tutkija, me ihmiset: Ensimmäisen persoonan ilmausten tehtäviä tutkijan kirjoittamassa tietokirjassa. MIKKO T. VIRTANEN, PIRJO HIIDENMAA ja JYRKI NUMMI (toim.): *Kerptomuksen keinoin: Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa*, 133–155. Gaudeamus, Helsinki.
- WESTIN, BOEL 2008: *Tove Jansson: sanat, kuvat, elämä*. Schildts, Helsinki.

Olli Löytty and Roosa Suomalainen: Presidential candidates' literary essays imagining the nation

This article examines literary essays written by the candidates in Finland's 2024 presidential election, published in *Helsingin Sanomat*. The concept of *nation* is investigated as an idea, along with the ways in which readers are interpellated into a national ideology. Furthermore, the role of literature in nation-building and the conceptions of its societal functions expressed in the essays are taken into account in this study. The examination is conducted through qualitative text analysis, situated within the context of political media publicity, shifting discourses of nationalism, and the cultures of reading and writing. The framework is based on the concept of nation as an imagined political community to which individuals are invited to affiliate. The rhetorical means through which this invitation is articulated are identified, along with giving attention to shared linguistic resources, perceived threats, and common values. The societal roles of literature are classified into three discourses: referential, conserving cultural heritage, and imagining the possible.

OLLI LÖYTTY
Turun yliopisto
olselo@utu.fi

ROOSA SUOMALAINEN
Helsingin yliopisto
roosa.suomalainen@helsinki.fi